

А. В. Переверзева,

к. е. н., доцент кафедри міжнародної економіки, природних ресурсів

та економічної теорії Запорізького національного університету, м. Запоріжжя

СИНЕРГЕТИЧНИЙ ЕФЕКТ У РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКИХ РЕСУРСІВ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

A. Pereverzieva,

PhD, associate professor of International economy, natural resources

and economic theory department Zaporizhzhya national university

SYNERGETIC EFFECT IN THE DEVELOPMENT OF HUMAN RESOURCES OF THE UNITED TERRITORIAL COMMUNITIES

У статті досліджується поняття "взаємодія" з точки зору міждисциплінарного аналізу. Запропоновано методичний підхід до визначення коефіцієнта взаємодії людських ресурсів у об'єднаних територіальних громадах. Визначено, що в результаті взаємодії членів громади у процесі досягнення загальної мети потенціалу колективу виявляються набагато більші суми потенціалів кожного з його членів. Обґрунтовано, що коефіцієнт взаємодії визначає синергетичний ефект, який позитивно впливає на функціонування і розвиток об'єднаних територіальних громад. Доведено, що ключовий внутрішній ресурс громади зосереджений у людському вимірі, а саме: у спроможності членів громади за рахунок своїх знань, навичок та взаємодії робити внесок у розвиток громади. Визначено, що взаємодія людських ресурсів на основі довіри, спільних цінностей і задля досягнення спільних цілей є рушійною силою розвитку громади.

The article deals with the concept of "interaction" in terms of interdisciplinary analysis. The methodical approach to determining the coefficient of interaction of human resources in the united territorial communities is proposed. It is determined that as a result of the interaction of community members in the process of achieving the overall goal of the collective's potential there are far greater amounts of potential of each of its members. It is substantiated that the coefficient of interaction determines the synergetic effect, which positively influences the functioning and development of the united territorial communities. It is proved that the key community's internal resource is focused on the human dimension, namely: the ability of community members to contribute to community development through their knowledge, skills and engagement. It is proved that the key community resource of the community is human-centered, namely: the ability of community members to contribute to community development through their knowledge, skills and engagement. It is determined that the interaction of human resources on the basis of trust, common values and in order to achieve common goals is the driving force behind their development of the community.

Ключові слова: взаємодія, довіра, коефіцієнт взаємодії, об'єднана територіальна громада, синергетичний ефект, цінності.

Key words: interaction, trust, interaction rate, united territorial community, synergy effect, values.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На сучасному етапі розвитку суспільства особливо значення набуває питання співіснування та взаємодії між людьми в межах певної системи. Від якості цієї взаємодії залежить успішність функціонування системи та її розвиток у майбутньому. В якості таких систем можна розглядати об'єднані територіальні громади, одним із головних елементів яких є людські ресурси. Сила взаємодії між людьми в межах об'єднаних територіальних громад дозволяє оцінити синергетичний ефект, від якого залежатимуть можливості громади щодо досягнення спільних цілей.

При цьому для об'єднаних територіальних громад важливим є досягнення лише позитивного синергетичного ефекту, який дозволить розвиватися у майбутньо-

му. За умови виявлення негативного впливу від синергії, необхідним є розробка заходів щодо підвищення ефекту від взаємодії людських ресурсів у межах громади.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Основоположником синергетичного напрямку та автором поняття "синергетика", "синергетичний ефект" є Г. Хакен, який акцентує увагу на узгодженні взаємодії частин при утворенні структури як єдиного цілого [1].

Серед вітчизняних науковців значний внесок у дослідження проблем розвитку синергетичного підходу зробили І. Граб, Є. Ходаківський, Ю. Цаль-Цалко [2—3] та інші. Вчені розглядають теоретичні аспекти синергії.

Рис. 1. Міждисциплінарний аналіз категорії "взаємодія"

Джерело: складено автором на основі [6, с. 259; 7, с. 66; 8, с. 10; 9, с. 51; 10, с. 101].

Синергетичний ефект у діяльності громад досліджують вчені К. Іонассен та Дж. Хіллер [4–5].

Незважаючи на значну кількість наукових праць, потребує більш глибокого дослідження оцінка синергетичного ефекту у об'єднаних територіальних громадах та його вплив на розвиток людських ресурсів.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є визначення синергетичного ефекту та аналіз його впливу на розвиток людських ресурсів об'єднаних територіальних громад

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Термін "синергетика" був запропонований німецьким фізиком Г. Хакеном для позначення узгодженої дії між елементами в межах системи та їх аналіз як єдиного цілого [1, с. 11]. В межах синергетичного підходу розглядається поняття синергетичного ефекту, головним для досягнення якого є взаємодія.

Поняття "взаємодія" використовується у міждисциплінарному аналізі. Кожна з галузей науки надає своє визначення цієї категорії (рис. 1).

Аналіз визначень різних галузей знань (рис. 1) свідчить про те, що спільним для всіх трактувань є "взаємний вплив, зв'язок та єдність", що дає можливість досягти кінцевих результатів із меншими витратами ресурсів порівняно із тими зусиллями, які потрібні для досягнення мети індивідуально.

Взаємодія є особливо важливою для згуртування людей, в результаті якого створюється своєрідний загальний банк ідей, способів і прийомів вирішення конкретних завдань, які використовуються у спільній діяльності для вирішення нових завдань.

Взаємодія відіграє ключову роль у функціонуванні і розвитку об'єднаних територіальних громад, оскільки:

- у результаті взаємодії стає можливим те, що в принципі є недосяжним для однієї людини, адже потенціал колективу виявляється набагато більшим від суми потенціалів кожного з його членів;

- сталість взаємодії протягом усього часу існування територіальної громади у результаті цього стає можливим взаємний вплив один на одного, що веде до формування загальних цілей і інтересів, реального усвідомлення цієї спільності і єдності практичних дій.

Взаємодія людських ресурсів громад сприяє виникненню синергетичного ефекту, який пояснюється отриманням додаткового результату від тісної злагодженої взаємодії окремих елементів системи. За умов високого рівня організованості системи сума властивостей системи буде вище суми властивостей її компонентів. Різниця між сумою властивостей системи і сумою властивостей її компонентів називається синергетичним ефектом, додатковим ефектом творчої взаємодії компонентів [12].

На нашу думку, у функціонуванні громади можна виокремити такі види синергії: структурну, функціональну та адміністративну [13].

- структурна синергія виникає завдяки структурі (устрою) громади, і залежить від наявних інформаційних потоків, взаємозв'язків між групами та їх позиціонування відносно один одного. Основною умовою виникнення структурної синергії є наявність такої культури, при якій правила групової поведінки враховують людські потреби членів колективу, проводиться системне упередження конфліктних ситуацій, відкритість роботи в групі, чітке розуміння значення командної роботи для досягнення загального кінцевого результату;

Таблиця 1. Визначення коефіцієнта взаємодії

Трудова діяльність	d_k	Наукова діяльність	d_k	Креативна діяльність	d_k	Спілкування	d_k
У випадку неможливості члена громади бути присутнім на робочому місці, яка з форм замін найбільш розповсюджена:		- участь у наукових проєктах	1	Наявність сумісних креативних проєктів та розробок	1	Спільні заходи:	
- заміна і виконання його обов'язків	1	- участь в конференціях	1			- свята	1
- часткове виконання його обов'язків	0					- концерти	1
- невиконання його роботи	-1					-віїзд на природу	1

Таблиця 2. Розрахунок коефіцієнта взаємодії

Напрямки діяльності	Об'єкт, який оцінюється	
	Умовна громада (традиційний розрахунок)	Ідеальна громада (методологія)
Трудова діяльність	0	1
Наукова діяльність	1	2
Креативна діяльність	1	1
Спільне спілкування	2	3
Коефіцієнт взаємодії	1,4	1,7

— функціональна синергія — налагоджена взаємодія людських ресурсів у громаді, яка ґрунтується на єдності цілей, спільності інтересів, та впровадженні інновацій;

— адміністративна синергія визначає вплив на громаду чи ззовні.

На основі вищевказаного, можливо зазначити, що ключовий внутрішній ресурс громади зосереджений у спроможності членів громади разом, за рахунок своїх знань, навичок та взаємодії щодня робити внесок у розвиток громади. Кожен має певні навички або таланти і кожен може бути рушійною силою розвитку, якщо члени громади будуть взаємодіяти між собою на основі взаємної довіри, спільних цінностей і задля досягнення спільних цілей [14, с. 6].

Відношення членів громади до праці можливо визнати найважливішими серед соціальних відносин, що виникають у процесі взаємодії працівників. Від відношення до праці залежить не тільки стан реалізації людського ресурсу у трудовій діяльності, але й найчастіше у вигляді вирішального фактору ефективності використання цього ресурсу, тому що характеризує ступінь використання можливостей людини (його потенціалу) для високопродуктивної й високоефективної діяльності.

Досить актуальними є погляди О. Головінова відносно того, що кожна людина має приховані (латентні) здібності, що не можуть бути відкриті доти, поки вона не задіяна в специфічних видах діяльності, у яких ці здібності необхідні для ефективної роботи [15]. Особливо це виявляється тоді, коли працівники отримують нові посади. Вони одержують нове поле діяльності, яке вимагає таких здібностей, про які зовсім або майже невідомо задалегідь. Таким чином, можна зробити висновок про значну роль громади у виявленні й розвитку латентних здібностей працівника за рахунок взаємодії. Як зазначає Ф. Хайек: "Люди відрізняються не стільки великим обсягом знань, скільки великими можливостями здобувати корисність із знань інших людей" [16, с. 33].

Необхідність взаємодії в межах громади задля її ефективного функціонування підкреслюють вчені К. Іонассен [4] та Дж. Хіллер [5], які визначають територіальну громаду як об'єднання людей в межах території, з поділом праці на спеціалізовані та взаємозалежні

функції, із спільною культурою та соціальною системою, яке організовує свою діяльність, члени якого усвідомлюють їх єдність та приналежність до громади і хто може діяти колективно в організованому порядку. Дж. Хіллер дійшов висновку, що, незважаючи на наявні розбіжності, в більшості з них найважливішими є такі ознаки: соціальна взаємодія, територія і загальний зв'язок.

Для кількісної оцінки рівня взаємодії людських ресурсів у межах певної громади можливо використати коефіцієнт взаємодії (k_{es}), який має синергетичний ефект для функціонування й розвитку територіальної громади.

Коефіцієнт k_{es} враховує ступінь взаємодії членів громади і є одночасно мультиплікатором. Сила або якість цієї взаємодії призводить до синергетичного ефекту. Тобто загальний людський потенціал всієї територіальної громади дорівнює не простій сумі потенціалу кожного члена громади, а може бути або збільшений (підсилений) завдяки колективній співпраці, або зменшений (послаблений) в разі наявності, наприклад, конфліктного середовища.

Визначення коефіцієнту k_{es} можливо різноманітними способами. Пропонуємо такий спосіб.

Визначається перелік з N питань ($k = \overline{1, N}$), що можуть характеризувати якість взаємодії членів територіальної громади за різними напрямками роботи (трудова, наукова, креативна діяльність) та спілкування. Питання повинно бути сформульоване таким чином, щоб відповідь можливо було оцінити за шкалою:

- 1 — якщо k_{es} підсилює загальні якості громади,
- 0 — k_{es} не впливає на загальні якості,
- 1 — якщо k_{es} впливає на послаблення загальної якості взаємодії членів громади.

Нехай відповідь на кожне k питання оцінено значенням $d_k \in \{-1, 0, 1\}$. Тоді значення коефіцієнту взаємодії k_{es} будемо розраховувати за формулою:

$$k_{es} = 1 + \frac{\sum_{k=1}^N d_k}{10} \quad (1),$$

де d_k — оцінка відповідей на кожне питання k.

Розглянемо приклад розрахунку коефіцієнта взаємодії (табл. 1).

Таким чином, визначивши критерії, за якими можливо оцінити коефіцієнт взаємодії, розрахуємо, коефіцієнт взаємодії умовної громади та ідеалу.

Аналіз наведених вище критеріїв показав такі результати (табл. 2).

Отримані результати дозволяють зробити висновки про необхідність вдосконалення тих чи інших показників і визначити наскільки значення показників об'єкта, який оцінюється (громади) відхиляється від ідеального значення. Таким чином, маємо можливість покращення показників, які мають найнижче значення, що в свою чергу сприяє підвищенню ефективності управління об'єднаними територіальними громадами.

На основі вищезазначеного, можливо підсумувати, що людські ресурси об'єднаних територіальних громад — це сукупність фізичних і розумових здібностей людей, що характеризується, особистими якостями, які призводять до взаємодії між членами громади, створюючи згуртований колектив, який має спільну мету, і ґрунтується не лише на розподілі ролей та місць, але на взаємній підтримці та допомозі в реалізації спільних цілей — розвиток територіальної громади задля підвищення якості життя.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

На основі проведеного дослідження, слід підсумувати, що результатом взаємодії між елементами певної системи є синергетичний ефект. Об'єднані територіальні громади є певними системами, в межах яких взаємодіють різні види ресурсів. Найбільший синергетичний ефект досягається від взаємодії людських ресурсів, адже досягти кінцевого результату за менший період часу можливо тільки за умови поєднання потенціалу членів громади, що неможливо реалізувати поодино. Важливим є те, що існує можливість коригувати синергетичний ефект за рахунок вдосконалення системи управління людськими ресурсами об'єднаних територіальних громад.

Література:

1. Хакен Г. Синергетика / Г. Хакен; перевод с английского: В.И. Емельянов. — М.: Мир, 1980. — 388 с.
2. Методологія наукових досліджень у парадигмі синергетики: монографія / Є.І. Ходаківський, В.К. Данилко, Ю.С. Цаль-Цалко // Вісник ЖДТУ та Житомирського державного технологічного університету, Житомирського обласного об'єднання громадської організації "Спілка економістів України". — Житомир: Вид-во "Рута", 2009. — 332 с.
3. Граб І.Г. Синергетика та слабкі сигнали / І.Г. Граб, Є.І. Ходаківський, О.В. Вознюк. — Житомир, 2003. — 167 с.
4. Jonassen C.T. Community Typology — Community Structure and Analysis [Text] / C. T. Jonassen. — N.-Y.: [s. n.], 1959. — 432 p.
5. Hillery G. A. Definitions of community: areas of agreement. Rural Sociology. — 1955. — vol. 20. — pp. 111—123.
6. Новий словник української мови. — К.: Аконіт, 1998. — 910 с.
7. Философский словарь. — М.: Наука, 1978. — 719 с.
8. Философский энциклопедический словарь. — М.: Инфра, 1997. — 569 с.
9. Андреева Г.М. Социальная психология: учебник для факультетов психологии / Г.М. Андреева. — М.: Изд-во Моск. ун-та, 1980. — 415 с.
10. Крылова Н.Б. Культурология образования / Н.Б. Крылова. — М.: Народное образование, 2000. — 272 с.

11. Абульханова-Славская К.А. Деятельность и психология личности / К.А. Абульханова-Славская. — М.: Наука, 1980. — 335 с.

12. Шумпетер Й. Теория экономического развития / Й. Шумпетер. — М.: Прогресс, 1982. — 278 с.

13. Adams R. Performens indicators for sustainable development / R. Adams // Accounting and Business. — 1999. — vol. 3. — P. 223—228.

14. Ткачук А.Ф. Внутрішні та зовнішні ресурси для розвитку громади або Чому брак грошей не є первинною проблемою громади? (навчальний модуль) / Анатолій Ткачук, Маркіян Дацишин. — К.: ІКЦ "Легальний статус", 2016. — 152 с.

15. Головінов О.М. Людський капітал у системі виробничих відносин: монографія / О.М. Головінов. — Донецьк: ДонДУЕТ, 2004. — 161 с.

16. Хайек Ф.А. Право, законодательство и свобода: современное понимание либеральных принципов справедливости и политики / Фридрих Август фон Хайек; [пер. с англ. Б. Пинскера и А. Кустарева; под ред. А. Куряева]. — М.: ИРИСЭН, 2006. — 644 с.

References:

1. Khaken, G. (1980), Sinergetika [Synergetics], Mir, Moscow, Russian Federation.
2. Khodakivskyy, Y.I. Danylko, V.K. and Tsal-Tsalko, Y.S. (2009), Metodolohiya naukovykh doslidzhen u paradyhmi synerhetyky [Methodology of scientific research in the paradigm of synergetics], Ruta, Zhytomyr, Ukraine.
3. Hrab, I.H. Khodakivsky, E.I. and Voznyuk, O.V. (2003), Synerhetyka ta slabki syhnaly [Synergetics and weak signals], Ruta, Zhytomyr, Ukraine.
4. Jonassen, C. T. (1959), "Community Typology — Community Structure and Analysis", [s. n.], New York, USA.
5. Hillery, G. A. (1955), "Definitions of community: areas of agreement", Rural Sociology, vol. 20, pp. 111—123.
6. Novyy slovnyk ukraïnskoyi movy (1998), [New vocabulary of the Ukrainian language], Akonit, Kyiv, Ukraine.
7. Filosofskiy slovar (1997), [Philosophical dictionary], Nauka, Moscow, Russian Federation.
8. Filosofskiy entsiklopedicheskiy slovar (1997), [Philosophical Encyclopedic Dictionary], Infra, Moscow, Russian Federation.
9. Andreyeva, G.M. (1980), Sotsialnaya psikhologiya [Social psychology], Izd-vo Moskovskoho universiteta, Moscow, Russian Federation.
10. Krylova, N.B. (2000), Kulturologiya obrazovaniya [Culturology of Education], Narodnoye obrazovaniye, Moscow, Russian Federation.
11. Abulkhanova-Slavskaya, K.A. (1980), Deyatelnost i psikhologiya lichnosti [Activities and psychology of personality], Nauka, Moscow, Russian Federation.
12. Shumpeter, Y. (1982), Teoriya ekonomicheskogo razvitiya [The theory of economic development], Progress, Moscow, Russian Federation.
13. Adams, R. (1999), "Performens indicators for sustainable development", Accounting and Business, vol. 3, pp. 223—228.
14. Tkachuk, A.F. (2016), Vnutrishni ta zovnishni resursy dlya rozvytku hromady abo Chomu brak hroshey ne ye pervynnoyu problemoyu hromady [Domestic and external resources for community development or why lack of money is not a primary community issue?], Lehalnyy status, Kyiv, Ukraine.
15. Holovinov, O.M. (2004), Lyudskyy kapital u systemi vyrobnychkh vidnosyn [Human Capital in the System of Production Relations], DonDUET, Donetsk, Ukraine.
16. Khayyek, F.A. (2006), Pravo, zakonodatel'stvo i svoboda: sovremennoye ponimaniye liberalnykh printsipov spravedlivosti i politiki [Law, legislation and freedom: a modern understanding of the liberal principles of justice and politics], IRISEN, Moscow, Russian Federation.

Стаття надійшла до редакції 06.03.2018 р.